

HERALDICKÝ ČASOPIS

Vydává Heraldická společnost

Ročník I. /1948/

červen 1948

Číslo 2.

Heraldické bádání v Československu a Heraldická společnost

Dr František Beneš

(Pokračování.)

Jestliže se vědečtí pracovníci dali strhnouti místně nebo jinak omezeným zájmem, pozornost pak upřeli k podrobnostem, ke studiu jen jednoho určitého znaku, vytvořivše práce dílčí, jestliže pracovali podle své záliby, nikoli k cíli, jenž by byl společný a ježž nauka o znacích nesporně vyžadovala i vyžaduje, tím spíše se touto cestou ubírali ostatní heraldičtí pracovníci.

Jejič zorný úhel zde byl však namnoze ještě mnohem užší: Zjišťovali na př. vzhled nějakého znaku, jaký byl jen v časově úzce vyměřené době, ne jeho vývoj. Znak studovali většinou nehluboce, nepřihlíželi k jeho zarámování do heraldiky, málo dbali souvislosti znakovnaleckého studia s ostatními obory dějepisného bádání. Vyšedše velmi často ze studia rodopisného, spokojili se ponejvíce jenom popisem znaku, leckdy velmi mělkým, povrchním a ještě nepřesným. Ale nejen to; pokud pracovali o popisech jednotlivých znaků nebo heraldických problémech, pracovali pouze zřídka samostatně a volili většinou pohodlnější cestu: prostě z knih stávajících přejímali a obměňovali jejich výsledky. Neusilujice ponořiti se hlouběji do studia heraldiky, ani se nesnažíce hleděti na znak jako dějinný zjev a tlumočiti jeho řeč v plné šířce i hloubce, vyplňovali stránky časopisů nebo samostat-

ných knížek útržkovitými poznatky o znacích, jimiž vpravdě budovali málo nebo nic.

Heraldické studium i heraldickou tvorbu tedy pojímali povětšinou úzce a povrchně. Nezvládli úkol dostatečně dobře, takže výsledky jejich snažení nejsou uspokojivě hodnotné, zvl. též proto, že heraldika patří k činnosti, kde postačí jen velmi málo, aby se sešlo se správné cesty.

Vytýkati těmto pracovníkům, že vykonali díla z většiny neuspokojující, bylo by nevděkem za jejich dobrou vůli. Nemístným odraďováním, neboť právě laičtí heraldikové mohou, ba prozatím se zdá, že i nadále zůstanou hlavním dělníkem na stavbě nauky o znacích v Československu, protože není dostatečně provedené heuristické práce — není seznamu, není přehledu o zachovaných vzhledech znaků atd. — a ji vykoná heraldik-vědec jen s pomocí heraldiků-laiků. Výtky by nebyly na místě i proto, že naši vědci dosud neučinili žádost — alespoň ne účinně — svým povinností vědeckých pracovníků o heraldice — nepokusili se heraldické tvorbě dát pevný vědecký program a laické pracovníky k užítku vědy vésti. Je skutečností, že o znakování projevují ba neprojevují zájem instituce, jež by jí patřičný zájem věnovati měly.

Bádání i ostatní heraldická činnost však byly nejen z největší části povrchní, ale zároveň neplánovité, roztržité, nesusťavné.

Stejně tak jsou roztržité výsledky tohoto usilování: Práce uveřejněny jednak v řadě různých drobných publikací, vydaných namnoze soukromě v malém počtu výtisků, jež je těžko dostati do rukou, kdyby jich pracovník potřeboval. Jednak v různých časopisech.

Roztržiténost ta je pak cítěna ještě tíživěji proto, že není tvorbu vyčerpávajících, systematicky zpracovaných a především podle věcných hesel přehled o látce umožňujících bibliografických příruček, s jejichž pomocí by badatel mohl zjistiti vše, co bylo probádáno, vypracováno a napsáno.

Není též příruček ani seznamů znaků, z nichž by bylo možno se dovědět, kde je jaký znak dochován, ať vykreslen na písemné památce nebo zobrazen na jiné; na tuto věc, pokud vím, narazila většina našich heraldických pracovníků — stala se kamenem úrazu jejich práce, překážkou, kterou nepřekročili a v bádání uvízli. Heraldičtí pracovníci navíc situaci ztížili tím, že dokladový materiál, jež za svého studia získali, obvykle odložili, jakmile ho použili pro svou práci —

nese-psali jej, neuvedli v poznámkách pod čarou ve své studii ani nereprodukovali, aby si další badatel mohl jejich údaje jen překontrolovati, aniž musel heuristickou práci, jimi již úplně nebo částečně vykonanou, vykonati znovu; chce-li tedy na př. někdo zjistiti nebo si ověřiti vznik, vzhled nebo barvy nějakého znaku, musí povětšinou znovu pracně shledávati pramenný materiál a v nejrůznějších tiscích hledati výsledky speciálních studií jednotlivých pracovníků — konati touž zdoluhavou cestu, kterou se ubírala snad řada badatelů před tím.

Všechny uvedené i jiné podobné okolnosti způsobily, že heraldika kromě toho, že je pokládána dnes již za přežilou, ba mrtvou, je též podceňována i jako vědní obor.

Je nesporné, že heraldika věcí mrtvou ani přežilou není:

Znaky vznikly z praktické potřeby jako výrazový prostředek ten si volilo lidské nitro. Staly se zprvu sice výrazem, symbolem odlišnosti rodového původu, svrchovanosti krále, práv, společenské, třídní vyvýšenosti, ale na konec zaměstnání a pod. Ať jejich právní síla, výraz vyvýšenosti a svrchovanosti jakkoli stále klesaly, nikdy neklesla ani neklesne jejich prostá síla symbolu, neboť právě svou strohou a přece vše vystihující mluvou, vyjádřenou několika kresebnými tahy, jsou účinným, koncentrovaným vyjadřovacím prostředkem.

V denním tisku v přehledu knižních novinek nyní vidíme v záhlaví zpráv z jednotlivých nakladatelství nakladatelské značky nebo znaky; sebetučnější typy; sebevýraznější úprava nenahradí výmluvnost a výrazovou sílu těchto značek. Ale pohledme na stupeň nejvyšší — státy mají své znaky jako symbol své svrchovanosti. Mají je i svazové republiky Sovětského svazu, státu, jenž provedl největší změnu v uspořádání věcí tohoto světa, a v okamžiku, kdy byla stažena vlajka rumunského království, nová republika měla svůj znak.

Je nesporné, že heraldika není na posledním místě žebříčku významu jednotlivých vědních oborů ani pomocných věd dějepisných.

Bude tedy nadále, a, soudím, stále žít, stále živa.

Tak, kriticky, rozvážně jsme zjistili světla i stíny. A po tomto zjištění může a třeba, aby u heraldických pracovníků následovalo jedině pevné rozhodnutí: Usilovat, aby se heraldika dostala na cestu a po ní dále směřovala, nebyla na scesti a vedle cesty.

Myslím, že bude nutno zvětšiny ubírat se zcela jinak než dosud, namnoze budovat od základu. Domnívám se, že třeba učinit, co dále vyznačím.

Když jsem cesty heraldického bádání vytyčoval v r. 1943,¹⁾ nebylo ještě »Heraldické společnosti« a většinu organizačních prací jsem ukládal vykonati ústředí heraldické činnosti u nás, po jehož vybudování jsem volal. Dnes úkony jemu přiřčené může a chce převzít »Heraldická společnost«; proto, vytyčuju úkoly naší heraldické tvorby, budu vypočítávat, jak se k nim chce tato společnost postavit.

Podle stavu znakovněleckého usilování v Československu je, soudím, základním nedostatkem, z něhož vše ostatní prýští, nedostatečná účast vědeckých pracovníků a nedostatečná organisace tohoto úsilí.

Věnujme nejprve pozornost skutečnosti druhé:

Dosavadní stav dokázal zcela přesvědčivě, že je nutno vybudovat ústředí heraldické činnosti u nás, jemuž jediné se může podařit dosáhnout spolupráce jednotlivců, nutné, má-li se dospěti k vytčené metě; ústředím tím chce být »Heraldická společnost«.

»Heraldická společnost« si předsevzala plnit všechny úkoly, jež konat by podle mého názoru mělo ono mnou zde uvedené ústředí: ~

Sdružit všechny pracovníky a zájemce o znakovnělství; »Heraldická společnost« doufá, že získá dostatek důvěry i stane se sdružením opravdu všech našich heraldických pracovníků.

Chce se pokoušet, aby věděla o usilování každého z nich a, znajíc je, mohla

bránit nebezpečí zbytečného vynakládání energie na touž věc, usměrňovat veškerý krajový nebo soukromý zájem i tvorbu, aby se děla plánovitě, ne roztráštěně a směřovala k synthesi, k společné práci, jejímž výsledkem by byla souborná kniha o české heraldice,

mohla ovlivňovat, aby práce byla prospěšnou i dějepisnému bádání, byť byla započata z pouhé záliby, za odlišným cílem či j., a poukazovat, že jí heraldika prospěti má, i jak a čím.

Sledujíc práci heraldiků-laiků, chce ji ovlivňovat — v časopise, publikacemi, přednáškami — též pokud se její vnitřní hodnoty týče:

¹⁾ V úvazě »Úkoly bádání o heraldice«. — Řád. IX. (1943), 248—254.

Připomínat, že nutno se opírat především o prameny, tedy památky pocházející z té které doby, z níž pocházející znak, jeho vzhled, barvy atd. studujeme — památky písemné (erbovní listy) i výtvarné (pečetí, znaky na náhrobcích, heraldická exlibris a supralibros). Ne o kresby znaků v heraldických sbírkách, třebas dnes uložených v archívech, jež velmi často byly provedeny v XVIII. neb XIX. stol., zobrazují však zhusta znaky vzhledu gotického, neboť nejsou kresbami autentickými a mají často pochybnou cenu. Neopíráti se o práce Aug. Sedláčka nebo Krále z Dobré Vody, které nejsou prameny.

Připomínat, že je nutno studovat vývoj znaku, studovat znak jako dějinný zjev v celé jeho šířce i hloubce, ne ustrnout na popisu znaku.

Bude ukazovat na nutnost, studie dokládati citací pramenů, aby nebylo potřebí heuristickou práci pro každý znak vykonávati vždy znova a bylo ihned vidět, do jaké míry byla vykonána.

Poukazovat, že je třeba, pokud to lze, dokládati studie především snímky autentických znaků, ne reprodukcemi znaku nalezeného kdesi ve sbírce nebo překresleného, neboť novou kresbou povětšinou je rozmnožován počet různých vzhledů o jiný, odlišný a zvětšován beztak veliký zmatek; je toho třeba tím spíše, že spolehlivost kresličů není vždy dostatek veliká i zůstává nebezpečí, že generace další, považující leckterý námi znovu reprodukováný obraz nespolehlivého kreslíře za bernou minci, zvláště když platební cenu jeho bude zvyšovati stáří, budou klamány a omyly dále šířiti.

Zdůrazňovat, a to je dosud u nás velmi zapotřebí, že třeba heraldickou literaturu vskutku obohatiti, ale že obohacována není, jestliže jsou vypracovávány články o znaku o nic přesvědčivější, úplnější a doklady doloženější než byly dřívější články o tomto znaku.

Výsledkem heraldického studia je v prvé řadě poznatek, jak vypadal znak. Poznatek ten se tlumočí především popisem. A cena popisu spočívá v jeho přesnosti a jasnosti, vylučující jakékoli nedorozumění a z něho plynoucí chyby. Heraldické pojmosloví však dosud není ustáleno; je tudíž třeba je ustálit, event. doplnit; jinak nevíme vždy bezpečně, o čem u znaku vlastně mluvíme a co si třeba pod tím nebo oním názvem přesně představit. Nutno tedy vypracovat theorii he-

raldiky a ustálit názvosloví s hlediska na funkci a druhy štítů, přílb, rozdělení štítu, na vznik a vývoj heraldiky a pod.

Dále bude »Heraldická společnost« připomínat, že mají být vypracovány popisy českých znaků, studie o znacích jednotlivých rodů, ústavů, měst atd. i všestranně zobrazen vývoj znaku v místním jako dobovém prostředí, zpracovány popisy znaků v tabulky a znaky soustředěny v »Atlas českých znaků«.

Shromažďovat fotografie znaků, zobrazených (v písemných památkách nebo na náhrobcích, u pečeti i j., provádět činnost velmi závažnou, neboť byly by soustředěny všechny znaky u nás dochované a vznikla by neocenitelná jejich sbírka i seznam, obdobný již několikrát zbožně žádané a sněné kartotéce rodopisné.

Chce pořídit soupis všech pramenů k české heraldice; písemných, i výtvarných.

Úplnou vědeckou bibliografii dosavadní heraldické literatury.

Chce být vydavatelsky činnou; nejen proto, že by plnila jeden ze svých úkolů, soustřeďovat heraldickou tvorbu, nejen proto, aby umožnila vydat nebo zvětšit publicitu heraldických prací, zvl. drobných, ale i proto, aby byly vypracovány a vydány potřebné knihy, jež vypracovat i vydat si stanovila:

Především novou, dostatek podrobnou příručku české heraldiky, z níž by pracovníci seznali dosavadní stav věděni, o níž by se mohli při své činnosti opřít, nacházejíce v ní vše potřebné, a již by se noví pracovníci zapracovávali; toto uskutečnit může nejspíše a nejrychleji jen nějaké heraldické pracovní středisko, ne jedinec, jenž by sám veškeru k tomu potřebnou heuristickou práci za svůj život stěží mohl provést.

Čas od času by publikovala opravy nebo doplňky ke knize Krále z Dobré Vody »Heraldika«.

Pravidelně vydávala bibliografii heraldické literatury. Zpracovaný soupis heraldických pramenů, seznam a »Atlas českých znaků«.

Vydává časopis, chtějíc odstranit vydavatelskou roztrůštnost heraldických studií.

Konečně chce vyškolovat ty z laických zájemců, kteří mají dobrou vůli i vytrvalost, odborně se vzdělávat; ten úsek své činnosti již prováděla a chce dělati v kursech heraldiky.

Současně bude připomínat, že vědecký pracovník má usměrňovat práci badatelů k jejímu prospěchu pro českou

vědu dějepisnou: poukazovat jim, že jí heraldika prospěti má, jak a čím, že každá heraldická práce, ať konaná z pouhé záliby a nesledující tento cíl, má být prospěšnou i dějepisnému bádání.

Tehdy, domnívám se, bude heraldická činnost u nás prospěšnou nejen vědě dějepisné, ale heraldičtí pracovníci laičtí nejhodnotněji budou pracovat i pro heraldiku užitou a tvořivou.

V r. 1943, nastiňuje úkoly bádání o heraldice, jsem napsal, že nelze očekávat, že by zbožné přání, vybudovat ústředí heraldického usilování v Československu, bylo vyplněno v krátké době. Po 4 letech se přání splnilo — vznikla »Heraldická společnost«. Ale o ní platí obdobně vše, co jsem r. 1943 rovněž řekl: Nemá-li se však žádný ze závažných úkolů dnešního heraldického úsilí zanedbat, je třeba apelovati na naše heraldické pracovníky, aby vše, k čemu se toto ústředí, »Heraldická společnost« zavázala, pomáhali plnit.

Nastínil jsem úkoly heraldické činnosti u nás a »Heraldické společnosti«.

Jsou nastíněny jen stručně, při tom jistě ne všechny, takže leckdos k nim připojí ještě nejjeden požadavek jiný.

Než i toho uvedeného není málo a možno je vykonat za dlouhá léta a po velké, úmorné práci. Mají-li výsledky bádání o české heraldice býti hodnotné i na úrovni žádoucí a jediné správné, nutno je vykonati co do rozsahu plně. A poněvadž od doby, kdy se objevily v článku, textu nebo v poznámkách heraldických prací stesky na nedostatky v bádání o heraldice, do dneška uplynul dlouhý čas a vykonáno bylo v podstatě málo, nutno započít co nejdříve a pracovati co nejrychleji.

Ponechávám při tom na našich heraldických pracovnících, zda chtějí při plnění toho všeho pomáhati »Heraldické společnosti«.

Všem jim, ba celé naší veřejnosti s plnou slavnostní vážností však prohlašuji, že »Heraldická společnost« všechny vytčené úkoly plniti chce a, doufám, přesvědčí naši veřejnost, že také splní. Doufáme, že nám to bude uznáno. Potom se nám s její pomocí bude pracovati k vytčenému cíli lépe i rychleji než dosud.

A ten okamžik necht' se dostaví co nejdříve!

České praporové obyčeje

Karel Schwarzenberg

Praporec stal se jedním z odznaků vlády takřka u všech národů, zvláště u těch, mezi nimiž rostlo ze raného středověku slovanské plemeno. U kulturního národa té doby, u Byzantů, byly obvyklé rozličné korouhve vojenské a labarum, křížová korouhev, byla císařským klenotem. Tataři měli prapory za knížecí odznak. U germánských kmenů, které zejména Čechové mnoho napodobovali — ne ovšem z pouhé závislosti, nýbrž naopak ze soupeřského řevnění — bylo královským odznakem kopí; nosil ho totiž i hlavní bůh Odin, předek královských rodů. Z tohoto kopí se ostatně vyvinula říšská korouhev; ač právě i co se týče jeho, trojí prostředí — římsko-byzantské, mongolské (spolu s Iránem) a germánské — se ovlivňovalo navzájem a působilo na okolní svět. Již proto nemůže býti pochyby, že kopí s praporcem je pradávným panovnickým odznakem též u Slovanů.

A vskutku už nejstarší zobrazení sv. Václava, v Gumpoldově legendě, znázornilo ho s tímto odznakem a kopí zůstalo s »dědicem české země« v ikonografii nerozdílným. „V Čechách je korouhev jako insignie opětovně připomínána. Jak obšírně ukazuje Jireček,*) dalo se potvrzování knížete anebo krále tím, že jim císař propůjčoval korouhev (vexillum dare), čehož první příklad se udál r. 1099, kdy ji svému bratru Bořivoji II. vyžádal Břetislav II., aby tím vyznačil, kdo má býti po jeho smrti nastolen. V druhé polovině XII. století bylo českým knížatům propůjčováno více, až šest korouhví, ač nevíme, co znamenaly. Zpravidla bylo tolik korouhví podáno, kolik krajín bylo uděleno, takže na př. Přemysl II. r. 1276 podal Rudolfovi 5 korouhví, doufaje, že mu budou vráceny, načež Rudolf jemu vrátil pouze dvě, znamenající Čechy a Moravu.

Z toho je patrné, že jedna korouhev při korunovaci znamenala Čechy. Snad byla totožna se zemskou korouhví českou. Jak víme o bitvě u Chlumce r. 1126, bylo do bitev nosíváno kopí sv. Václava, na které byl zavěšen praporec sv. Vojtěcha z kostela Vrbčanského, a korouhev takto složená zůstala válečnou korouhví českou a byla zvána**) korouhví sv. Václava“.)

*) Slovanské právo v Čechách a na Moravě. II., 94.

**) H. Jireček: Slovanské právo v Čechách a na Moravě. II., 141.

K tomu dlužno poznamenat, že císařové až do XIV. století udíleli léna nikoli vlastní erbovní korouhví lennikovou, nýbrž rudou korouhví říšskou.

Spíše nutno ztotožniti zemskou korouhev neb i korouhev sv. Václava s královským kopím Rudolfa Švábského, které dostal Vratislav po bitvě u Flarchheimu r. 1080.

S korouhvemi předheraldickými, libovolně ozdobenými vidíme Přemyslovce na malbách znojenských.

Z dob krále Vladislava I. pak máme poprvé v pramenech určitý popis knížecí, potom královské korouhve; totiž, že česká vojska užívala korouhve rudé. Její barva, není pochyby, byla přejata od korouhve říšské.¹⁾ Na každý způsob rudý prapor krále Vladislava je nejstarší doložený tvar českého praporu; rudý prapor je nejstarším známým českým polním znamením.

A jakož vše ukazuje, že Vladislav I. zvolil bílého lva za český erb, tak nelze pochybovat, že barva štítu pochází od zmíněného královského praporce, který ponechán v čele vojsk a ozdoben bílým korunovaným lvem.

Původ české orlice, zvané později svatováclavské, možno určitě hledat v přetvořené říšské orlici. Znamenala knížecí postavení českého panovníka jakožto hodnostáře Římské říše; toto postavení bylo označeno — přetvořenou — říšskou orlicí podobně jako ve Východní říši vysocí hodnostáři zdobili svůj kroj říšskými orly.

Vedle toho lev představuje moc českého panovníka nad vlastní zemí, zejména vrchnost českého krále — odtud koruna na lví hlavě.

Odkud sám obraz lva pochází, nedovedeme říci; proti mé domněnce, že z východu, převzetím cařihradské hodnostní distinkce, nebylo aspoň nic namítnuto. Počátkem XIII. století je lev doložen na pečetích dvaceti Přemyslovců jako znak, i musíme předpokládat jeho praporové užití, ač pro to zprvu nemáme dokladů.

¹⁾ Josef Cibulka: *Český řád korunovační a jeho původ*. Str. 149 — 150. — Otisk článku „Korunovační řády středověké a Karla IV. korunovační řád králů českých“ z *Časopisu katol. duchovenstva*. Ročník 100. — Knihovna časopisu katol. duchovenstva. Nová řada. Číslo 1. (Praha, 1934.)

²⁾ V Říši rudě zbarvenou byla jak říšská korouhev s bílým křížem, tak lenní praporec, s němž jsme právě mluvili a zejména »krevní praporec«, znamenající zeměpanskou moc (regalie) říšských knížat. Ostatně také ve Východní říši se užívalo s oblibou rudých — nachových — korouhví.

Lva na praporu spatřujeme už v obraze pečeti Přemysla Ot. II. V pečeti plzeňské z konce XIII. století přidány králi 2 praporece, se lvem a se svatováclavskou orlicí; s takovými erbovními prapory asi táhla česká vojska do boje, jen na křížovou výpravu, kam Přemysl Ot. II., jak nám ho královecká pečeť zobrazuje, vzal na štít černý kříž mariánského řádu, byl snad také křížový prapor proti pohanům nesen. Rozdíl mezi cípatým gonfanonem a čtyřhranným banderiem, tak významný v obyčejích rytířského západu, nebyl v Čechách znám; na pečetích vidáme obojí tvar.

V korunovačním řádě Karla IV. je podle francouzského vzoru nový obřad, který se z něho později zase, vytratil: totiž žehnání zemské korouhve. Je umístěno na konci obřadu a modlitba zní takto: „Nakloň Hospodine ucho své k prosbám naší pokory a zakročením svatého Michala, archanděla tvého, a všech nebeských sil poskytni nám pomoc pravice své, abys, jakož jsi požehnal Abrahama proti pěti králům vítězoslavicího a Davida krále, ve chvále jména tvého vítězoslavné srážky podnikajícího, požehnati a posvětití ráčil tuto korouhev, která na obranu svaté Církve proti vzteklosti nepřátel je nošena, aby ve jménu tvém věrní a obráncové lidu tvého ji následující, silou svatého kříže z nabyté vítězoslávy a vítězství nad nepřáteli se radovali: jenž jsi živ a kraluješ s Otcem a Duchem svatým, Bůh na všechny věky věků.“

O pohřbu Karlově byly nesený prapory všech jeho zemí i korouhev svatováclavská.

Husitská vojska kromě nábožných vyobrazení, obvyklých ve všech vojích středověkých, měla na praporech ještě odznaky své strány: znamení kalicha a husi.

Tehdy také nabyly většího významu erbovní korouhve, pod nimiž vysílala do boje své sbory města.

Tím spíše se rozumí, že jednotlivé země Koruny měly své prapory vlastních znaků i barev. Při králi ovšem byla korouhev česká se lvem: S takovou korouhví táhnoucího proti Turkům máme na současném dřevorytu vyobrazeného Ferdinanda I. Za jeho syna připomínají se prapory „jeden největší s erbem království českého, druhý rennfohn se znamením Božího umučení a šest s barvami prostých.“ Korouhev království českého byla svěrována v poli šlechtici, který měl ku pomoci pána a rytíře. 1566 byl korouhevníkem českým Václav z Hazmburka, 1594 Jan z Vrtby. Užití českých barev — bílé a červené — je už za Ferdinanda I. několiknásobně doloženo.

Výslovně se připomíná bíločervený praporec při korunovaci Maxmiliánově.

Stavovské vojsko r. 1620 mělo vedle znamení heraldických na praporech řadu symbolů náboženských.

Třicetiletá válka, totiž generalát Valdštejnův, stvořil jednotné rakouské vojsko. To nepoužívalo již zemských korouhví, nýbrž praporů, vesměs označených císařským orlem (vyjmeme-li krátkou dobu, kdy Marie Terezie nebyla císařovnou). Na prsou orla umístěn složitý znak panovníkův; v němž levé horní pole zaujímal český lev. Koncem XVIII. věku ono a protější pole uherské byly ozdobeny příslušnými korunami; to potrvало do r. 1804. Tehdy na prsa orlova umístěn orel nového císařství rakouského a jeho štít obložen štíty rakouských držav; tak se dostal korunovaný český štít nahoru na levé křídlo říšského orla. Podobné místo si zachoval po r. 1806 na peruti orla rakouského, když orel zůstal na praporech sám, máje na hrudi znak rodinný. V této podobě se již český znak udržel na vojenských praporech až do změn, provedených na nich r. 1915.

Nového významu dodal zemským korouhvím Karel VI., který jmenoval při své korunovaci dva dědičné korouhevnický, jednoho pána a jednoho rytíře; vymřely-li obě rodiny, byly jmenovány nové až konečně úřad zůstal v žijících rodinách Chorinských a Voříkovských. Prapory ty byly červené, na jejich líci umístěny zemské znaky, na rubu obraz sv. Václava.³⁾

Když arcikníže Karel po svém jmenování nejv. polním hejtmanem království českého zřídil r. 1800 česko-moravsko-slezský výbor čili legii, dostala tato prapory s korunovaným českým znakem na jejich líci a říšským orlem se složitým štítem jako na praporech vojska na jejich rubu. Na Moravě místo orla dána moravská orlice.

Prapory s orlem na jedné straně, se lvem na straně druhé mívaly později též spolky veteránské: prapory Národní Gardy r. 1848 s obrazem lva.

Ačkoli se bílé a červené jakožto zemských barev mnohonásobně používalo od XVI. století — tak na Hegrově rytině jsou strážní budky před mříží hradního nádvoří bíločervené, kdežto strážní budky po městě černožluté — přece prapory o zemských barvách byly málo obvyklé. Teprve rok 1848 s ji-

³⁾ Jsou vyobrazeny v „Erbovní knížce na rok 1941, ročník sedmý“ (Praha, Vyšehrad — v Knížkách Řádu, 1941.)

nými novodobými zvyklostmi rozšířil i prapory a zároveň kokardy zemských nebo, jak se tehdy začalo říkat, národních barev.

Dotud zajisté těchto všenárodních odznaků se obecně neužívalo; za starého režimu totiž užívání státních odznaků, tedy též zemských barev, bylo omezeno na státní podniky, kdežto věci a orgány jednotlivých vrchností — panských i městských — se zdobily vlastními barvami. Teprve francouzská Revoluce, která jednak sjednotila veřejný život způsobem nebývalým, jednak všem obyvatelům jakožto rovnoprávným občanům zjedнала bezprostřední poměr ke státu, způsobila, že státních čili národních vlajek a barev bylo užíváno všeobecně. Tento zvyk se šířil i do jiných zemí. V Rakouském soustátí nejprve se začalo užívat černožlutých, císařských vlajek. Za to v bouřném roce 1848 všude se objevily červenobílé kokardy a vlajky jakožto znamení myšlenky nejen národní, nýbrž především státoprávní — zprvu totiž červenobílých barev užívali i čeští Němci, a právě jejich vystřídání »velkoněmeckými« znamenalo první projev smýšlení, odporného právům českého státu.

R. 1915 bylo v Rakousko-Uhersku nařízeno na plukovní prapory vyšít nový, nehistorický znak rakousko-uherský, jenž sestaven tak, že výslovně popíral státoprávní postavení Čech. Ale tehdy již prapory samostatného státu českého vlály jinde, totiž v čsl. zahraničním dobrovoleckém vojsku: První prapor české Družiny, posvěcený 28. IX. 1914 v Kijevě, byl bíločervený, ozdobený českou korunou v lipovém věnci; později na něm umístěny ještě znaky českých zemí a Slovenska. První prapor české roty ve Francii byl historicky správně ozdoben českým lvem, ale měl neobvyklý tvar labara. Prapory čsl. legií zdobily rozličné symbolické náměty, v prvé řadě ovšem heraldické. Ale ukázala se potřeba vytvořit také novou státní vlajku. Za světové války sice odznakem našich legií zůstaly historické české barvy bílá a červená — taková byla i »lentočka« na čapkách vojáků — a rovněž současné slovní projevy mluví zásadně o nich, než záměr, připojit Slovensko, způsobil, že byla přidána modrá barva. Generál Štefánik navrhoval způsob, jenž se uchoval v límcových výložkách italských legií: bíločervené barvy v modrém rámci. Kromě toho víme o návrzích ještě jiných.

Mezitím v Praze nastal slavný den 28. října: Vedle starých českých barev zde přední místo zaujala trikolóra slovenská, to jest původní obchodní vlajka ruská, napodobená

Petrem Velikým podle vlajky holandské. O barvě Slovenska zprvu se nemluvilo, tím spíše, že veřejnost ani neznala slovenský znak z r. 1848 (s modrými hůrkami) a užívala prostě novouherského znaku (s hůrkami zelenými). Když ale vznikala ústava čsl. republiky, vyřešena i otázka nové národní vlajky tak, že mezi staré české barvy byl vsunut klín modrý; zavedená novota ani její tvar se ovšem neobešly bez rozličné kritiky. Táž národní vlajka, avšak s malým státním znakem v rohu, později stanovena za vlajku válečnou. Plukovním praporům a korouhvím zcela správně dána podoba malého státního znaku. Podobně zachována obdoba historických zemských korouhví, když velký státní znak byl vložen na presidentskou vlajku; rozdíl lze vidět potud, že královská korouhev byla rudá, presidentská vlajka bílá, že státní znak byl ozdoben i svými štítonoši a že podle vzoru rakouských plukovních praporů a císařských vlajek okraj sukna ozdoben lemem z plaménků ve státních barvách. Takto upraveny stávají praporové symboly československé dodnes. Vedle státních užívá se však též zemských barev.

Československou vlajku, jakožto symbol státní jednoty, za okupace ctili a pečlivě schovávali i ti, kdož dříve její podobu kritisovali; zatím však bylo od podzimka 1939 nemožno ji ukazovat veřejně. Aby tedy Němci neuložili — jak zamýšleli — českému národu nějakou »protektorátní« vlajku s německými symboly, zvoleno nouzové řešení: totiž českomoravská vlajka v podobě ústavně stanovené čsl. trikolory. Československé barvy tedy nebyly zapřeny.

Jakmile pak nastala chvíle povstání 5. května, objevily se uschované čsl. vlajky, vlajky českomoravské jako jejich náhražka, a vlajky české, které se z nich lehko daly zhotovit. Brzy potom navrácena pražskému Hradu presidentská vlajka a čsl. plukům jejich prapory.

Zpráva o činnosti mezinárodního sekretáře Heraldické společnosti za rok 1947

V r. 1947 měla Heraldická společnost s cizími organizacemi podobného druhu nebo se zahraničními heraldiky styky mnohem četnější a živější než roku předcházejícího; jestliže v r. 1946 byla (správněji její Přípravný výbor) ve spojení se společnostmi či jednotlivci ve 12 státech, pak r. 1947 se tento počet více než zdvojnásobil — podařilo se nám vybudovat nové vztahy a dosavadní vztahy rozšířit, takže koncem r. 1947 jsme měli styk s těmito státy: Alžír, Anglie, Austrálie, Belgie, Bolívie, Brazílie, Dánsko, Finsko, Francie, Holandsko, Island, Itálie, Kanada, Lichtenstein, Lucembursko, Maďar-

sko, Mexico, Německo, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Spojené státy severoamerické, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko.

K právě uvedenému nutno podotknout: Oficiální styky s Maďarskem, Portugalskem a Španělskem jsme sice navázali, buď přímo nebo s pomocí svých dopisovatelů, nejsou však zatím udržovány, jednak, že jsme byli o to přímo požádáni (případ Portugalska a Španělska), nebo proto, že na druhé straně není dostatečného zájmu o spolupráci (případ Maďarska). Pokud se týká Německa, kam jsme opět psali prostřednictvím svého dopisovatele, získali jsme pouze, a to bylo také předmětem našeho dotazu, cenné, myslím, zprávy o situaci heraldiky nebo heraldických organizací v poválečném Německu; na další vztahy nelze v přítomné ani nejbližší příští době pomýšlet.

S ostatními svrchu uvedenými zeměmi se snažíme spolupracovat, pokud nám poměry, čímž míním situaci světovou, činnost takovou dovolují. Prakticky to znamená výměnu knih, časopisů, exlibris (samozřejmě heraldických) nebo i jiných tiskovin a věcí, jež s heraldikou souvisejí, potom vzájemnou výpomoc, především vědeckého rázu.

R. 1947 jsme rozeslali do ciziny 32 výtisků knížky Františka Zvolského: Znak moravských měst. V této souvislosti bych chtěl znovu zdůraznit nutnost, co nejrychleji založit a vydávat revui, o níž je v cizině stále větší zájem; byla by asi první mezinárodní heraldickou revui vřbec.

Závěrem trochu čísel: Na 109 adres, jež máme dnes k dispozici, bylo během r. 1947 odesláno celkem 225 dopisů (což je více než trojnásobek oproti r. 1946) a přijato 178 dopisů (téměř 4krát více než roku předešlého). Nutno ovšem podotknout, což je samozřejmé, že korespondence se všemi 109 adresami nebyla stejně živá; asi třetina z nich jsou adresy společností nebo jednotlivců, k nimž udržujeme poměr rázu pouze formálního, to tam, kde spolupráce není možná. Dále bylo odesláno 95 novoročenek.

za rok 1947 bylo jmenováno 17 dopisovatelů naší společnosti; po jednom v Bolivii, Finsku, Itálii, Mexiku a Švédsku, dva v Dánsku, Francii, Lucembursku a ve Švýcarsku, 4 v USA. Z cizích společností udělily nám stejnou funkci (dopisující člen, po př. čestný člen) organizace v Americe, Mexiku, Bolivii, Francii, Dánsku, Lichtenšteínu.

Závěrem opět poděkování všem, kteří tuto činnost umožňovali a podporovali.

Od 1. ledna do 31. května 1948

Třežba dnešní zvlhčená doba zaměstnává mysl lidí a rozechvívá jejich srdce, nedovolujíc jim věnovat se, mnohdy jen částečně, vědním odvětvím tak specializovaným, a to snad v první řadě, pokoje vyžadujícím, k nimž bezesporu patří též heraldika, přece se nám podařilo naše styky nejen udržet, nýbrž rozšířit i prohloubit.

Korespondence naší společnosti s cizinou vzrostla oproti roku 1947 měrou netušenou: Uvedl jsem vpředu, že za rok 1947 jsme dostali 178 dopisů, 225 jich odeslali. Nuže, za prvních pět měsíců roku tohoto jsme obdrželi 161 dopisů, odeslali 268.

K zemím, s nimiž jsme ve styku, přistoupila také Argentina. Rozšířena byla naše spojení s Brasiíi, Holandskem, Itálií a Spojenými státy. 132 adres společností a jednotlivců v 27 státech čtyř světadílů, to představuje, domnívám se tak, téměř vše, čeho možno ve snažení o mezinárodní heraldické stýkání se dosáhnout. Dlužno ovšem podotknout, že se ještě snažíme získat spojení s Monakem, San Marinem, Andorrou, zeměmi střední i jižní Ameriky a v neposlední řadě, jak jsem to už poznamenal v čísle předcházejícím, se státy východní Evropy.

I. došlá heraldická literatura, v poslední době hlavně italská, rozhojnila velmi početně naši knihovnu. Totéž platí o naší sbírce heraldických exlibris.

Rovněž počet dopisovatelů stoupl na 25, byv rozšířen o nové členy z Brazílie, Holandska, Itálie a Spojených států severoamerických.

Bylo by si přáti jen dvou věcí při této stále se rozvíjející korespondenci a prohlubujících se stycích mezinárodních. Jedné materiální, druhé rázu duchovního:

Materiální, totiž mezinárodní revue a heraldických publikací vůbec. Věřte, že jich nad jiné zapotřebí.

A druhé, mnohem důležitější, duchovní, aby totiž, řečeno s Františkem Halasem, „Panna Maria má ráčila zbaviti nás strachu“ a lidé na celém světě mohli být více lidskými, věnovat se svým nejmilejším, pro něž je radostno žít, i svým zálibám, jež doplňují jejich život. *Karel Horáček*

Knihovna Heraldické společnosti

obsahovala ke dni 31. prosince 1947 tyto publikace:

ANGLIE:

Anthony Wagner: Heraldry in England. (London, 1946.)

The Genealogists' Magazine. (London.)

Výroční zpráva „The Society of Genealogists“. (London, 1944.)

AUSTRALIE:

The Australian Genealogist. (Sydney.)

Society of Australian Genealogists. — News Bulletin. — (Sydney.)

BELGIE:

Le Blason. — Revue mensuelle Belge de généalogie, d'héraldique et de sigillographie. — (Bruxelles.)

Četné drobné práce a pomůcky genealogické.

DÁNSKO:

Erling Barth: Osteuropaeisk Hojadel.

E. Seckmann Fleischer: De to danske Slaegter Fleischer.

Danmarks Adels-Aarvog. (Kobenhavn, 1934.)

Vaabenforende, Slaegter i Danmark. (Kobenhavn, 1946—1947.)

Det Danske Selskab for Heraldik og Sfragistik. — (Stanovy.)

FINSKO:

G. Granfelt: Finlands Ridderskaps- och Adels Vapenbok. (Helsingfors, 1888.)

B. Harald Hellström: Kort Handledning i Heraldik. (Helsingfors, 1941.)

FRANCIE:

Les Armoiries des Communes de la Seine. (Paris, 1942.)

A. M. Bougerolle: Fleurs du Carmel. Chevaliers du Mont Carmel. (Paris, 1947.)

Revue Française d'Héraldique et de Sigillographie. (Paris.)

HOLÁNDSKO:

Nederlandsch Archief voor Genealogie en Heraldik. (Amsterdam.)

De Nederlandsche Leeuw. — Maanblad van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslecht- en Wapenkunde. — (Haag.)

ITALIE:

Ordine Capitolare e Militare della Liberta. — (Stanovy.)

Vita d'Arte. — Rivista finanziaria, litterale, cavalleresca.

KANADA:

Victor Morin: Les Ordres de Chevalerie Religieuse au Canada. (Montréal, 1940.)

Victor Morin: Traité d'Art Héraldique. (Montréal, 1919.)

LICHTENSTEIN:

Académie Internationale des Sciences Héraldiques et de Généalogie. (Vaduz, 1946.) — Program činnosti.

LUCEMBURSKO:

Armoiries des Cantons et Villes de Grand-Duché de Luxembourg par Jean Robert Schleich de Bossé. (12 vyobrazení.)

Jean Robert Schleich de Bossé: Les armoiries luxembourgeoises. (1947.)

Jean Robert Schleich de Bossé: Les drapeaux luxembourgeois.

Louis Wirion: La Maison de Luxembourg et son Blason. (1945.)

Louis Wirion: Orden der vier Kaiser aus dem Hause Luxembourg.

Ordre du Lion Limbourg-Luxembourg.

Ordre des Quatres Empereurs.

NORSKO:

Norsk Heraldisk Monstring fra Frederik IV's Regjerings tid 1699—1730 ved Hans Krag. Drobak.

RAKOUSKO:

Adler. - Zeitschrift für Genealogie und Heraldik. (Wien.)

Genealogische Forschungshilfe in Oesterreich. (Wien.)
(Pokračování.)

Heraldický časopis. — Vydává Heraldická společnost. Vedoucí redaktor PhDr. František Beneš, odpovědný redaktor JUC Karel J. Horáček. Redakce a administrace v Praze IV, třída krále Jiřího VI., čp. 115 - archiv země České, tel. č. 721-98. Vychází čtyřikrát do roka. Náklad 500 výtisků. I. vydání. — Tiskne Vladimír Reis, Praha VI, Vyšehradská 3. — Používání novinového výplatného povoleno řed. pošt. v Praze, č. IA-Gre-2372-OB. Poštovní dohlédací úřad Praha 11. — Cena tohoto čísla Kčs 8.—